

Americká religiozita z perspektivy tří interpretačních modelů

RLB 270 Náboženství v USA, PS 2011

Struktura přednášky

- Úvod: Tři příběhy
- Konsensuální paradigma
- Konfliktualistické paradigma
- Kombinované/dynamické paradigma

Úvod: Tři příběhy

Úvod: Tři příběhy

Historie amerického náboženství [...] je paradoxním příběhem mnohosti náboženství a jednosti náboženství. Mnohost náboženství znamená náboženský pluralismus a post-pluralismus. Vztahuje se k odlišným náboženstvím mnoha skupin lidí, kteří žijí ve Spojených státech a k jejich pokračujícímu náboženskému životu. A naopak, jedinečnost náboženství znamená náboženskou jednotu mezi Američany, která se vztahuje k dominantnímu veřejnému souboru organizací, myšlenek a morálních hodnot, které charakterizují tuto zemi.

Albanese, Catherine, L., *America Religions and Religion*, Belmont: Thomson. Wadsworth 2007⁴, p. 10.

Úvod: Tři příběhy

- Konsensuální paradigma
- Konfliktualistické paradigma
- Kombinované/dynamické paradigma

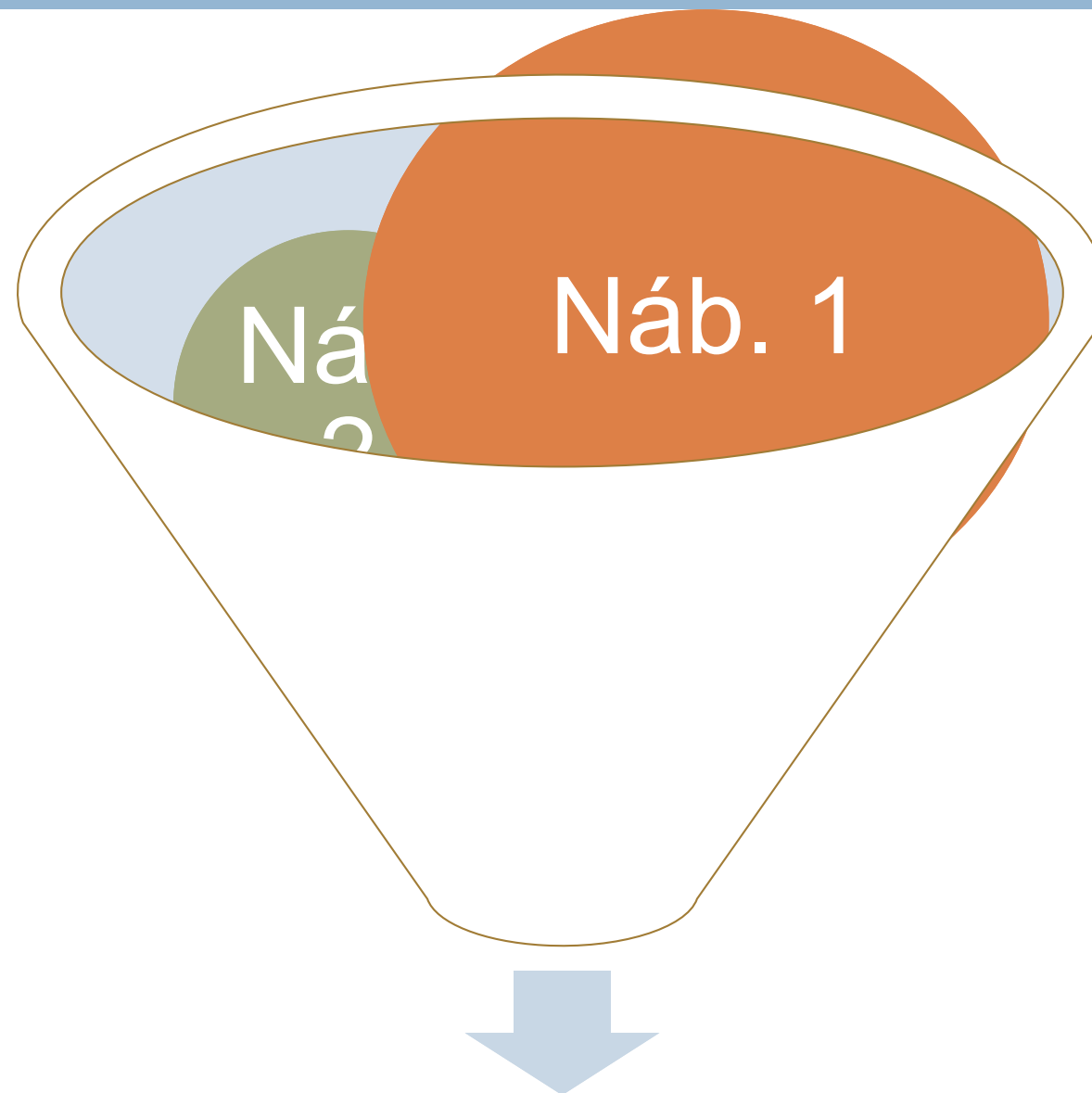
Konsensuální paradigma

Jde o nejstarší model, který se poprvé objevuje v knize **Roberta Bairda** *Religion in America* (1843)

- Vyznění knihy je výrazně protikatolické a přichází s „obrazem“ USA jako protestantské země, v níž jsou jiná vyznání spíše **výjimkou** a v případě katolicismu dokonce „ohrožením“ (pracuje v této době s velmi častým námětem „papežského spiknutí“)
- V případě Bairda, ale i jiných autorů, je v pozadí líčení USA jako protestantské země často **snaha o misii**

Konsensuální paradigma

Americké náboženství = AKOMODACE dominantní náb. tradici (Náb. 1)

Konsensuální paradigma

Jednou z
nejznámějších
“sekularizovaných”
verzí je
představena v knize
Sydneho
Ahlstorma

*A Religious History
of American People
(1972)*

- Podle něj byl největším přínosem pro americké náboženství byl puritanismus, díky kterému je americká kultura puritánská = **PURITANIZACE AMERICKÉHO NÁBOŽENSTVÍ**
- Tomu odpovídá i jeho interpretace údajného současného úpadku americké kultury a civilizace, který je, podle něj, způsoben **úpadkem puritanismu.**

Konsensuální paradigma (IIb)

Ahlstromův výklad americké religiozity vychází z tradičního obrazu Spojených států jako tzv. Města na kopci (**City upon a Hill**), který poprvé použil puritánský guvernér **John Winthrop** ve svém slavném kázání *Vzor pro křesťanskou dobročinnost* (1630)

For we must consider that we shall be as a city upon a hill. The eyes of all people are upon us. So that if we shall deal falsely with our God in this work we have undertaken... we shall be made a story and a by-word throughout the world. We shall open the mouths of enemies to speak evil of the ways of God... We shall shame the faces of many of God's worthy servants, and cause their prayers to be turned into curses upon us till we be consumed out of the good land whither we are a-going.

Konsensuální paradigma (IIc)

Rovněž v sobě implicitně odráží dominanci tzv. **WASPů** (*White Anglo-Saxon Protestant*) na americkou politiku, kulturu a ekonomiku

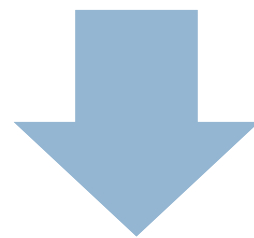
WASPové v podání M. Scorseseho (*Gangy v New Yorku*)

American WASPS ancient and modern: from top, left: Benjamin Franklin, Douglas MacArthur, Butch Cassidy, James Madison, James Monroe, Thomas Paine, Chris Hitchens, Rick Rescorla.

Konsensuální paradigma (IId)

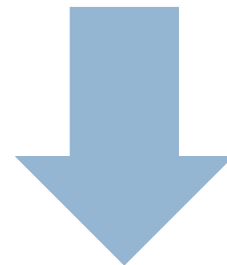
- Ahlstromův přístup (podobně jako třeba Bairdův) předpokládá jednoznačnou dominanci jednoho náboženského proudu v dějinách amerického náboženství.
- Tomuto proudu se všechny ostatní náboženské skupiny nakonec **přizpůsobí**.

MONISTICKÁ VARIANTA KONSENSUÁLNÍHO MODELU

Konsensuální paradigma (III)

- Monistický přístup je ovšem jen jednou z “verzí” konsensuálního paradigmatu. V posledních třiceti letech je mnohem častější přístup, který jako jednu z hlavních determinant americké společnosti, včetně náboženství, považuje *PLURALITU*

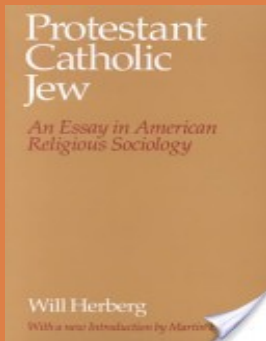

**PLURALISTICKÁ VARIANTA KONSENSUÁLNÍHO
MODELU**

Konsensuální paradigma (IVa)

Jedním z prvních vyjádření pluralistického modelu je kniha **Willa Herberga** *Protestant, Catholic, Jew* (1955)

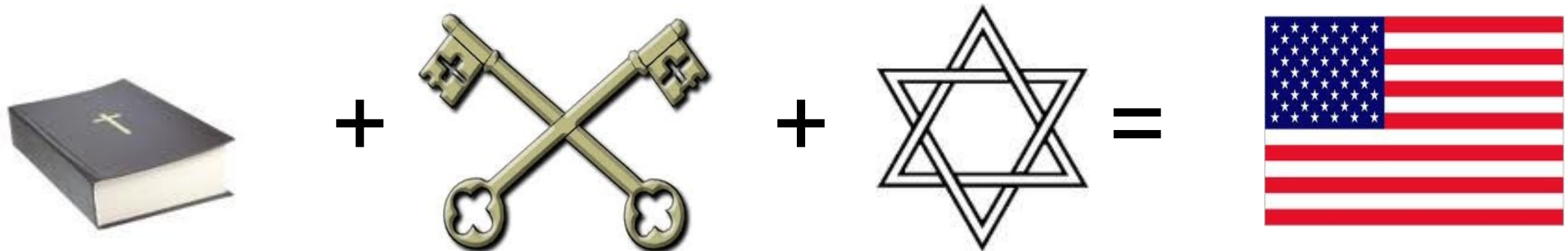
- Herberg vycházel z některých sociologických teorií, především funkcionalismu, a tvrdil, že v imigrantské kultuře, jakou je kultura americká je náboženství klíčovým nástrojem pro uchování identity.
- Zároveň je ale americká společnost od počátku společností pluralitní a tak je pluralismu nedílnou součástí amerického myšlení a způsobu života (American Way of Life)

Konsensuální paradigma (IVb)

“V Americe není náboženský pluralismus pouhým historickým a politickým faktem; je to něco, co je v mysli každého Američana, je primordinální podmínkou věcí, esenciálním aspektem amerického způsobu života a tím i aspektem náboženské víry. Američané, jinými slovy, věří, že pluralita náboženských skupin je důležitou a náležitou podmínkou.”

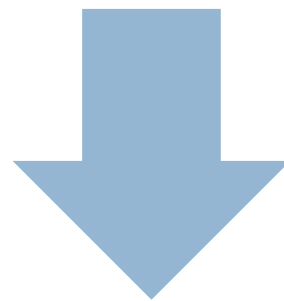
Konsensuální paradigma (IVc)

- Podle Herberga však tato pluralita není neomezená. Některé náboženské skupiny totiž hrají významnější roli než ostatní.
- Americký způsob života je tak výsledkem kombinace tří náboženských proudů – **protestantismu, katolicismu a judaismu**

Konsensuální paradigma (IVd)

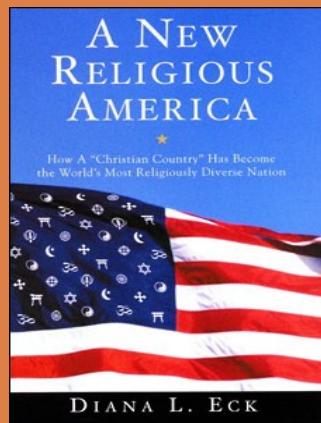
- Herbergova argumentace vycházela z reflexe politické, ekonomické, kulturní a sociální situace 50. let 20. století

Z 528 členů 85. Kongresu USA v roce 1957 bylo 416 protestantů, 95 katolíků, 12 židů, 4 bez vyznání a jeden sikh.

Konsensuální paradigma (IVd)

Nejznámějším představitelům pluralistního modelu je v současnosti **Diana Eck** a její kniha *A New Religious America* (2001)

- Podle Eckové je americký náboženský pluralismus “symfonií rozdílností”, v níž klíčovou roli stále hrají protestanté, katolíci a židé.
- Tato pozice je ale stále více vyvažována vlivem dalších náboženských skupin, jakými jsou třeba islám, hinduismus, buddhismus či sikhismus.

Konsensuální paradigma (IVe)

“Pokud by někdo vycházel z Herbergova pohledu z 50. let 20. století, pak by mohl tvrdit, že v tomto novém miléniu bude diverzita náboženství nejvýznamnějším projevem amerického občanského života, mnohem významnějším než diverzita etnická či národnostní [...] Historie nové náboženské Ameriky se stále utváří, a jako v jiných případech současného amerického života, i zde se nacházíme na nových základech.”

Eck, D. A New Religious America, New York: HarperOne 2001, s. 65.

Konsensuální paradigma (IVf)

- Tento nový náboženský pluralismus, díky kterému se z křesťanské země stává nábožensky nejvíce diferencovaná společnost, je podle D. Eckové dán klíčovými změnami, kterými americká společnost prošla po 2. světové válce.
- Těmi nejvýznamnějšími jsou demografické a sociální změny dané přijetím nových imigračních zákonů, zejména pak tzv. **Hart-Cellarova zákona** z roku 1965

Konsensuální paradigma (IVg)

- Díky tomuto zákonu se počet imigrantů zvedl **čtyřnásobně (!)** → V 50. letech 20. století byl průměrný počet legálních imigrantů 250.000 za rok, zatímco v 90. letech to byl již téměř 1.000.000.
- **Naprostá většina** přitom pocházela z tzv. *Zemí třetího světa* → 37% z Asie, 42% z Latinské Ameriky a 11% z Afriky. Zbytek jsou imigranti z Evropy
- Před přijetím Hart-Cellarova zákona **byl poměr imigrantů obrácený**, a to ve prospěch imigrantů z Evropy

Konsensuální paradigma: kritika

- Přístup Herberga a Eckové bývá nazýván také jako model **stabilního pluralismu**. Jeho základním rysem je, že za nejlepší model pro koexistenci různých náboženských skupin považuje **akomodaci**.
- Jeho kritici mu vyčítají zejména:
  - **Nadrepzentování** některých náboženských skupin (např. presbyteriáni, episkopalisté ale i židé)
  - **Reprodukcí** některých mocenských stereotypů

Konfliktualistické paradigma

Konfliktualistické paradigma I

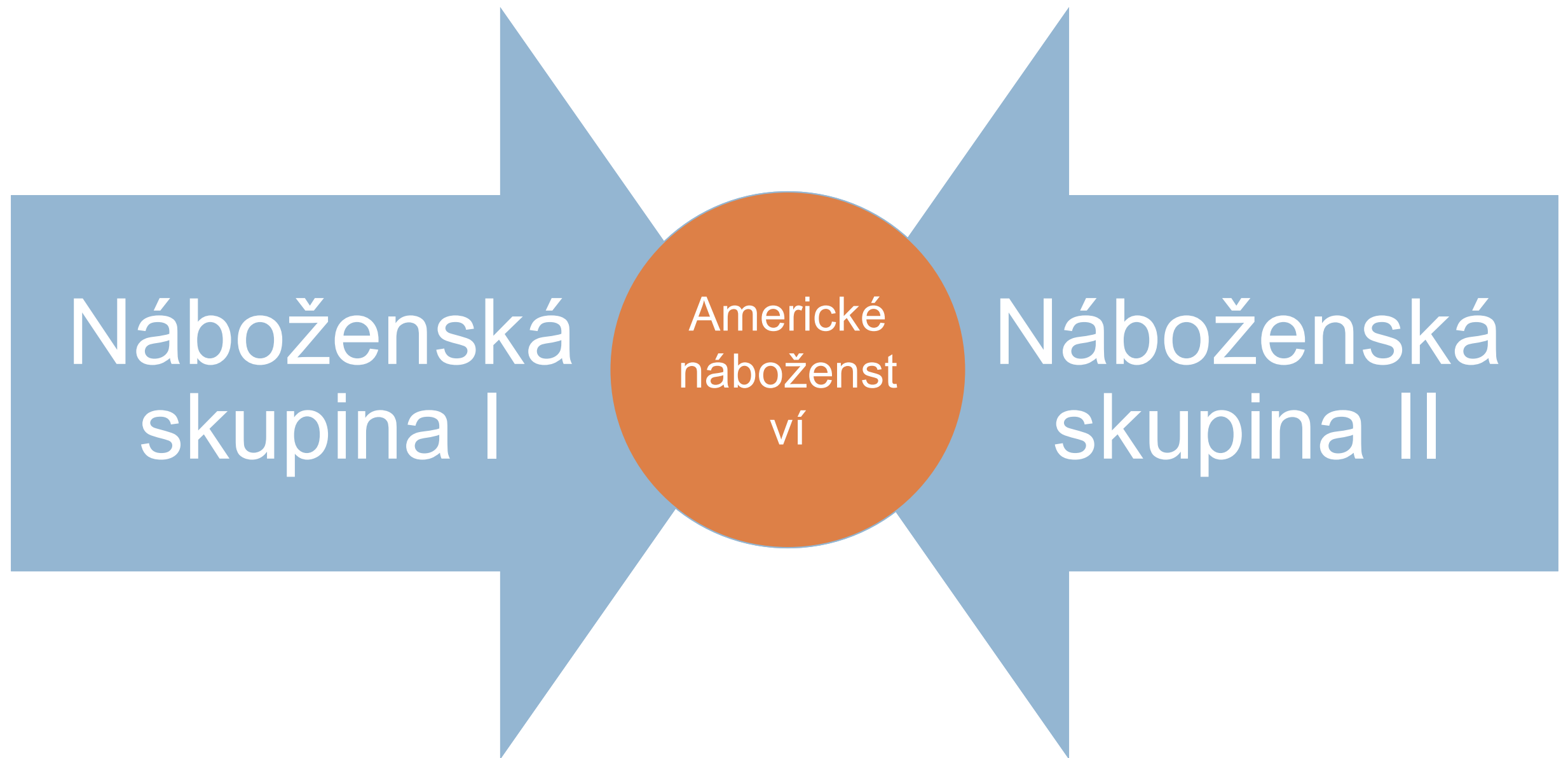
Nejvýznamnějším představitelům konfliktualistického paradigmatu je **Laurence Moore**, autor knihy *Religious Outsiders and the Making of Americans* (1986)

**Religious
Outsiders
and the
Making of
Americans**

R Laurence Moore

- Tento model vykládá náboženskou situaci v USA, včetně náboženského pluralismu, jako výsledek **střetu odlišných a často spolu soupeřících skupin**
- Zastánci tohoto modelu zároveň tvrdí, že na americké náboženské scéně **neexistuje žádná dominantní náboženská skupina.**

Konfliktualistické paradigma

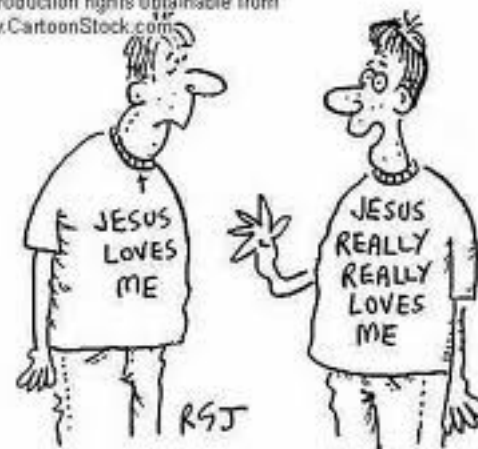
Konfliktualistické paradigma (IIa)

- Podle Moora hrají v náboženském životě USA významnou, i když stále podceňovanou roli náboženské skupiny, které by bylo možné označit za **náboženské outsidersy**

- Jde o skupiny jako *LDS*, *Křesťanská věda*, *milenialisté* apod.

© Original Artist
Reproduction rights obtainable from
www.CartoonStock.com

"I'M AN EXTREMIST CHRISTIAN"

Konfliktualistické paradigma (IIb)

- “Ty náboženské skupiny, jejichž příběhy [...] byly mnoha jejich současníky i jimi samotnými považovány za outsidersy, za lidi, kteří nesdílejí nic s tzv. dominantní kulturou. Outsider a příbuzná označení již z podstaty označují nevýznamnost, deviaci či něco exotického a proto již z definice nemohou být součástí hlavního příběhu. Již jinde jsem ale ukázal, že outsiderovství je naopak charakteristickou cestou k objevování skutečného američanství.”

Moore, L., *Religious Outsiders and the Making of Americans*, New York – Oxford, Oxford University Press 1986, s. xi.

Konfliktualistické paradigma (IIc)

- Moore je přesvědčen, že je to právě **zkušenost náboženské menšiny**, tedy zkušenost outsidera, co **reflektuje podstatu amerického experimentu**, který podporuje lidi v tom, aby vyjadřovali svá přesvědčení v jazyce disentu.
- Vyjádřeno jinak, to znamená, že právě tyto tzv. marginální skupiny jsou **nejkreativnějším segmentem** amerického náboženského života

Konfliktualistické paradigma (IId)

- Nejlepší strategií, jak se stát INSIDEREM, je být OUTSIDEREM (!)

Konfliktualistické paradigma (Ile)

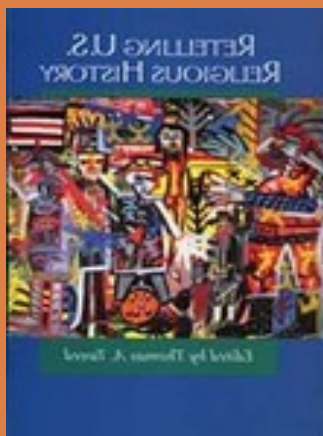
- Zastánci konfliktualistického paradigmatu odmítají uznat rozhodující vliv anglo-saské kultury, protože podle nich v amerických náboženských dějinách **není jeden rozhodující zdroj** národní a náboženské jednoty
- I z tohoto důvodu mluví o svém pojetí pluralismu jako o tzv. **nestabilním pluralismu (un-stable pluralism)**

Kombinované paradigma

Kombinované paradigma

Nejznámější vyjádření tohoto modelu je ve sborníku *Retelling US Religious History* (1997), jehož editorem byl **Thomas A. Tweed**

- Tento model je významně inspirován etno-historií a je založen na koncepci **vzájemného ovlivňování**
- Poprvé byl použit v souvislosti s interpretací náboženství severoamerických indiánů

Kombinované paradigma (Ia)

- Základními motivy kombinovaného modelu jsou:

 KONTAKT

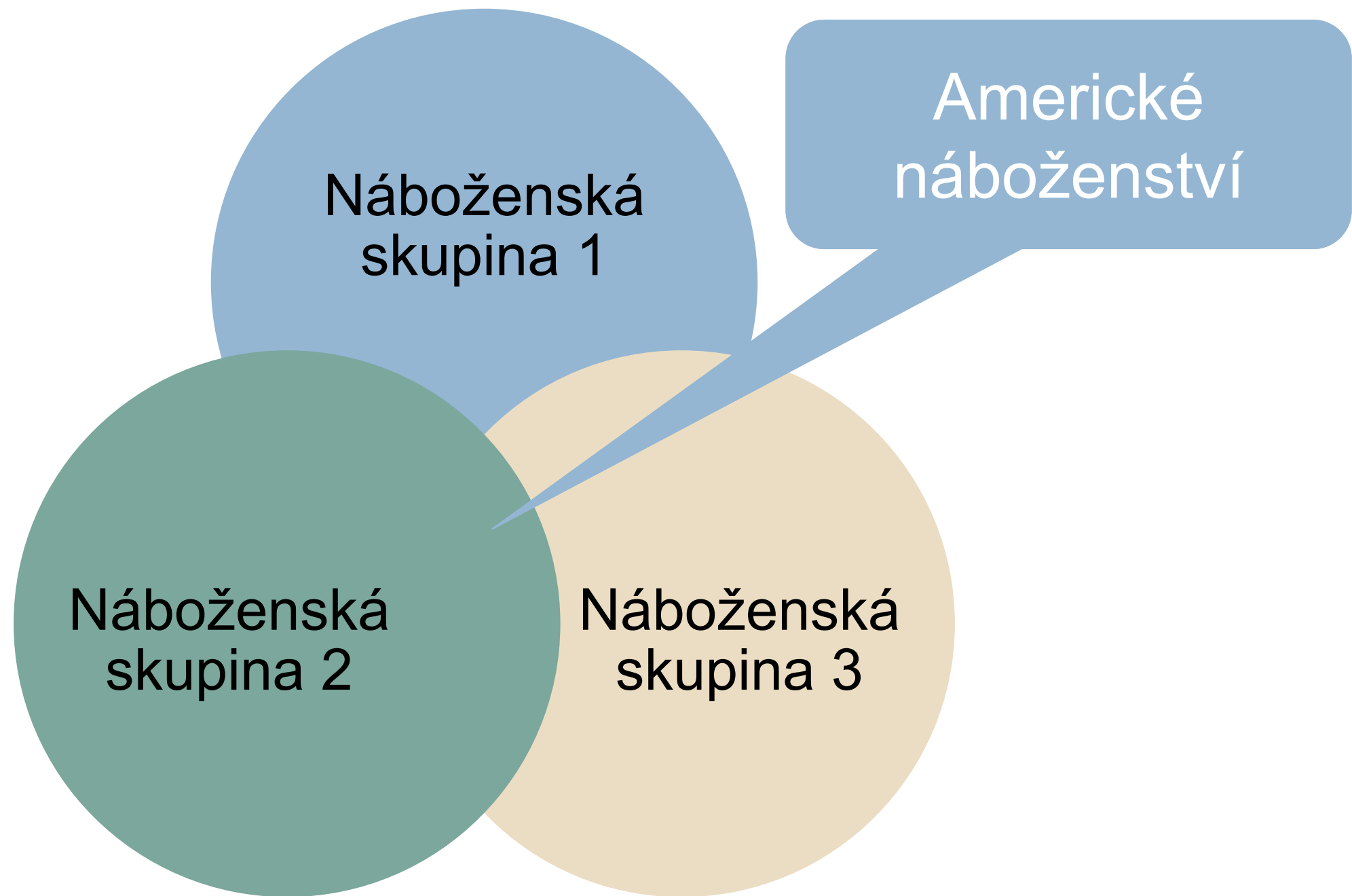
 HRANICE

 VÝMĚNA

Kombinované paradigma (II)

- Podle kombinovaného modelu jsou dějiny amerického náboženství spíše než příběhem izolovaných a neměnných tradic, které sdílejí společný geografický prostor a národní identitu, příběhem, na jehož počátku byl vzájemný kontakt, díky kterému se **jednotlivé náboženské tradice znovu a znovu přetvářejí díky střetu s tradicemi jinými.**

Kombinované paradigma

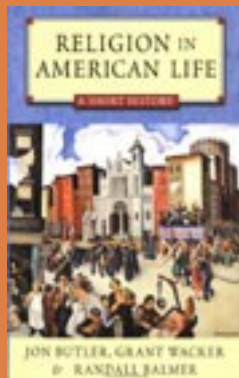

Kombinované paradigma (IIIa)

- Tento model bývá také označován jako **post-pluralistický model**
- Zastánci kombinovaného modelu **odmítají koncepci dominantní náboženské tradice**, která formuje “jednosměrný” kontext náboženského pluralismu
- Pro americkou náboženskou scénu jsou typické **vzájemné výpůjčky** a s nimi spojené postupné a často těžko postřehnutelné změny

Kombinované paradigma (IIIb)

Zajímavým příkladem kombinovaného modelu je koncepce **Jona Butlera** představená v knize *Religion in American Life* (2003)

- Podle Butlera je americká religiozita výsledkem vzájemného prolínání tří základních náboženských proudů:
  - ➔ mainlineových denominací
  - ➔ evangelikálů
  - ➔ okultních (metafyzických) skupin

Kombinované paradigma (IIIc)

- Specifickou roli přitom, alespoň do poloviny 19. století, hrály mainlineové denominace, jejichž postavení v něčem připomínalo postavení státních církví v Evropě.
- Jejich role však ale nikdy nebyla dominantní jako v případě evropských státních církví, protože od počátku byly **limitovány náboženským pluralismem budovaným zdola** (bottom – up pluralism)

Kombinované paradigma (III d)

- 20. století přineslo procesu vzájemného ovlivňování další impulzy dané zejména sociálními, politickými a ekonomickými změnami v americké společnosti. Ty se výrazně zrychlily po druhé světové válce a vedly k tomu, že mainlineové denominace ztrácejí svůj význam na úkor nekřesťanských skupin a evangelikálů, ale také metafyzické tradice posilující díky fenoménu New Age.

Kombinované paradigma (IIIe)

- Americká religiozita se tak stává neustále se proměňujícím puzzle:

Doporučená literatura k tématu

- Albanese, Cathrine, *America Religions and Religion*, Belmont: Thomson Wadsworth 2007, s. 290 – 301
- Eck, Diana, L., *A New Religious America. How a “Christian Country” Has Become the World’s Most Religiously Diverse Nation*, New York: HarperOne 2001, s. 26 – 80
- Moore, Laurence, R. *Religious Outsiders and the Making of Americans*, New York – Oxford: Oxford University Press 1986, s. 3 – 25
- Stein, Stephen, J., “Religion/Religions in the United States. Changing Perspectives and Prospects”. In. *Indiana Law Journal* 75/37 2000, s. 37 - 60